

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет лісового господарства та екології
Кафедра загальної екології

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ГУРСЬКИЙ ЄВГЕНІЙ ГЕННАДІЙОВИЧ

УДК 352:628.1.033(477.42)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ТЕТЕРІВСЬКОЇ
ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЖИТОМИРСЬКОГО
РАЙОНУ**

101 «Екологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістра

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Науковий керівник:
Валерко Руслана Анатоліївна
доцент, к.с.-г.н.

Житомир – 2021

АНОТАЦІЯ

Гурський Є. Г. Оцінка соціально-екологічного стану Тетерівської об'єднаної територіальної громади Житомирського району.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 101 «Екологія». – Поліський національний університет, Житомир, 2021.

Кваліфікаційна робота містить результати досліджень, які стосуються оцінки еколого-соціального стану сільських селітебних територій Тетерівської ОТГ. Для розрахунку узагальнюючого інтегрального індексу соціально-екологічного стану територій сільських населених пунктів у межах сіл громади були відібрані зразки питної води джерел нецентралізованого водопостачання та використані дані з офіційного веб-сайту ОТГ.

Добрий еколого-соціальний стан території виявлено лише у двох населених пунктах Тетерівка і Дениші, оскільки розрахований індекс становить 3,8 і 3,2 відповідно. Решта населених пунктів мають задовільний стан розвитку, зокрема таким населеним пунктам як: Катеринівка, Михайлівка, Нова Рудня, Покостівка, Руденька, Старошийка, Тригір'я та Ульянівка необхідно приділити увагу, а села: Буки, Висока Піч, Корчак, Перлявка та Рудня-Пошта потребують покращення.

Ключові слова: сільські населені пункти, об'єднана територіальна громада, питна вода, демографія, інфраструктура, індекс розвитку.

SUMMARY

Hursky E.G. Assessment of the socio-ecological condition of the Teterivka united territorial community of Zhytomyr district. Qualification work for a master's degree in specialty 101 "Ecology". - Polissya National University, Zhytomyr, 2021.

The qualification work contains the results of research related to the assessment of the ecological and social condition of rural residential areas of Teterivska UTC. To calculate the generalized integrated index of the socio-

ecological condition of the territories of rural settlements within the villages of the community, samples of drinking water from sources of decentralized water supply were taken and data from the official UTC website were used.

Good ecological and social condition of the territory was found only in two settlements Teterivka and Denyshi, as the calculated index is 3.8 and 3.2, respectively. The rest of the settlements have a satisfactory state of development, in particular such settlements as: Katerynivka, Mykhailivka, Nova Rudnya, Pokostivka, Rudenka, Staroshiyka, Tryhiryia and Ulyanivka need attention, and the villages: Buky, Vysoka Pich, Korchak, Perlyavka and Rudnya-Poshta needs improvement.

Key words: rural settlements, united territorial community, drinking water, demography, infrastructure, development index.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. СТІЙКИЙ РОЗВИТОК ДЛЯ СІЛЬСЬКИХ СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	9
1.1. Сучасні проблеми розвитку сільських населених пунктів	9
1.2. Стратегія екологічно сталого розвитку сільських селітебних територій у межах об'єднаних територіальних громад	10
1.3. Висновки до розділу	12
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА, МЕТОДИКА І УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	13
2.1. Програма досліджень	13
2.2. Методика проведення досліджень	14
2.3. Характеристика об'єкту досліджень	16
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНО-СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ТЕТЕРІВСЬКОЇ ОТГ	18
3.1. Характеристика екологічної складової Тетерівської об'єднаної громади	18
3.2. Структура соціальної складової громади	21
3.3. Еколого-соціальна оцінка сільських населених пунктів Тетерівської ОТГ	23
3.4. Висновки до розділу	25
ВИСНОВКИ	26
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	28
ДОДАТКИ	33

ВСТУП

Актуальність досліджень. Сільські селітебні території на сучасному етапі розвитку України займають особливе місце, оскільки на них проживає третина населення нашої країни. Розвиток сільських територій має бути пріоритетним напрямком державної політики, адже основними їх рисами є формування продовольчої безпеки та забезпечення експортного потенціалу країни.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що основою забезпечення сталого розвитку сільських селітебних територій є створення об'єднаних територіальних громад, які направлені, насамперед, на підвищення якості життя сільського населення та забезпечення його зайнятості й збільшення рівня доходів. Оскільки сільська громада є осередком розвитку культурних традицій українського народу, є ключовим носієм його історичних та етнічних особливостей, розвиток сільських територій України є дуже важливим [35].

Відповідно до Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (КМУ від 01.04.2014 р.), основними структурними частинами децентралізації влади є:

- переорієнтація міграції сільського населення із міста у село;
- боротьба із бідністю на селі;
- розширення зайнятості сільського населення та забезпечення його рівноправ'я;
- покращення якості життя.

Досягнення цих цілей здійснюється шляхом передачі повноважень і відповідних фінансових ресурсів до найнижчих рівнів місцевого самоврядування [2].

Таким чином, утворені громади здатні самостійно контролювати та спрямовувати фінансові і матеріальні ресурси на розвиток громади, зокрема й на стан довкілля та впроваджувати заходи для його покращення. Найбільш

корисними і важливими є повноваження громади та контроль у сфері вирубки лісів, забруднення стічних вод, стихійних сміттєзвалищ, полюванням та браконьєрства, ПЗФ, управління земельними ресурсами тощо [5].

Дослідження розвитку об'єднаних територіальних громад наразі розглядаються в основному ученими-економістами, такими як: Сірик З.О., Чиж В.І, Файфура В., Довгаль О. В., Черевко Г. тощо проте недостатньо вивченими залишаються питання еколого-соціальної компоненти розвитку громад, як основи сталого розвитку регіону. Крім того, створення оціночного еколого-соціального паспорта є важливим етапом до поінформованості про ситуацію у сільських населених пунктах Житомирської області.

Мета та завдання досліджень. Отже, метою нашого дослідження стала оцінка соціально-екологічного стану Тетерівської об'єднаної територіальної громади Житомирського району.

Для досягнення поставленої мети необхідним стало розв'язання таких завдань:

- дати комплексну характеристику Тетерівської ОТГ;
- дослідити соціально-екологічну компоненту громади;
- оцінити території сільських населених пунктів Тетерівської громади за екологічними та соціальними критеріями з метою прогнозування їх розвитку.

Об'єкт дослідження – особливості функціонування сільських населених пунктів у межах територіальної громади.

Предмет дослідження – соціально-екологічні критерії розвитку сільських селітебних територій, Тетерівська об'єднана територіальна громада.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи були використані методи досліджень, які відповідають чинній нормативній базі України, а саме: аналітичний, порівняльно-розрахунковий і статистичний.

Наукова новизна одержаних результатів: здійснено оцінку територій сільських населених пунктів Тетерівської об'єднаної територіальної громади за соціально-екологічними критеріями та здійснено прогноз їх розвитку.

Практичне значення отриманих результатів. Результати досліджень можуть бути використані Управлінням екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації при написанні «Регіональної доповіді про стан навколишнього середовища у Житомирській області» з метою інформування сільського населення про стан довкілля та соціального розвитку сільських населених пунктів.

Апробація досліджень. Результати досліджень були апробовані у фаховій статті та представлені на 2-х конференціях, зокрема:

1. «Environmental problems». 2021. Vol. 6. Num.4. Р. (Додаток А);
2. Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми лісового господарства та екології: шляхи вирішення», присвяченої 20-річчю від часу заснування факультету лісового господарства та екології 07 жовтня 2021 року, Житомир (Додаток Б);
3. III-й студентській конференції «Магістерські читання-2021», грудня 2021 р., Житомир (Додаток В).

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

1.1. Сучасні проблеми розвитку сільських населених пунктів

Сільська селітебна територія характеризується наразі як складна і багатофункціональна природна, соціально-економічна та виробничо-господарська система, основними складовими якої є земельні угіддя, населення, що проживає і зайняте у виробництві та обслуговуванні людей, обсяги і структура виробництва, розвиток соціальної і виробничої структури тощо [25].

На території сільських населених пунктів України проживає третина усього населення країни. Крім того, ці території здійснюють суттєвий вклад у розвиток національної економіки, оскільки вони продукують усю сільськогосподарську продукцію [9].

Серед сучасних проблем розвитку сільських населених пунктів слід відзначити структурні диспропорції у функціонуванні сільської економіки та занепад соціальної сфери, що наразі досягло катастрофічних масштабів, що, у свою чергу, створює значні загрози продовольчій, демографічній та екологічній безпеці держави [12]. Проблемним є також питання неефективного використання потенціалу сільських селітебних територій, зокрема: виробничого [14], природного, ресурсного [9, 18], трудового [36], експортного, рекреаційного тощо.

Сучасна соціально-економічна ситуація на селі характеризується великою кількістю проблем, що перешкоджають його переходу до стійкого розвитку. Низькоякісне життєве середовище, рівень і якість життя на селі, занепад соціальної інфраструктури, загрозлива екологічна ситуація, а також обмежені можливості для праці на селі, більш низький, порівняно із міським) рівень доходів значно вплинули на процеси відтоку та деградації робочої

сили, депопуляцію сільського населення та знелюднення сільських поселень [32].

Таким чином, усі проблеми розвитку сільських селітебних територій необхідно розглядати у таких трьох напрямках: економічні, соціальні та екологічні проблеми (рис. 1.1).

Економічні:	Соціальні:	Екологічні:
•високий рівень безробіття; •низька оплата праці; •обмежені можливості залучення фінансових ресурсів; •використання застарілої техніки; •обмежене впровадження передових технологій.	•низька якість життя населення; •від'ємний природний приріст; •низька народжуваність; •низька соціальна інфраструктура.	•низька якість питної води; •забруднення поверхневих вод; •стихійні сміттєзвалища; •деградація земельних ресурсів; •винищення лісових ресурсів.

Рис. 1.1. Сучасні проблеми розвитку сільських населених пунктів

Проблеми розвитку сільських селітебних територій розглядаються сучасними ученими і у складі об'єднаних територіальних громад. Зокрема громади характеризують як суб'єкт економічних відносин у регіоні [38], розглядаються проблеми громад у сфері енергозабезпечення [33] тощо. Проте огляду екологічних проблем об'єднаних територіальних громад, які є вирішальними у всіх життєво необхідних сферах, присвячено недостатню кількість досліджень [27].

1.2. Стратегія екологічно сталого розвитку сільських селітебних територій у межах об'єднаних територіальних громад

Сталий розвиток сільських селітебних територій багато у чому залежить від екологічного фактору, при правильному використанні якого можна забезпечити сталий економічний та соціальний розвиток, а також сталий природний базис.

Екологічний фактор займає особливе місце у забезпеченні сталого розвитку сільських територій, що забезпечує збереження навколишнього середовища. У «Концепції розвитку сільських територій», що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 995-р від 23.09.2015 р., зазначається, що необхідною умовою сталого розвитку сільських територій є забезпечення їх екологічної безпеки шляхом розвитку раціонального природокористування та своєчасного впровадження заходів щодо запобігання негативному впливу антропогенних процесів на середовище [24].

Екологічні проблеми є одним із аргументів, які виступають проти економічного зростання та сталого розвитку. Сучасна екологічна ситуація свідчить про те, що вплив людини на довкілля досяг такого рівня, за якого його подальше зростання може призвести до незворотних змін, що загрожують нормальному функціонуванню суспільства [32].

У дослідженнях сучасних учених зазначено, для оцінки сучасного стану екології сільських територій виділяють узагальнені показники, що характеризують стан атмосферного повітря [18, 27], водних об'єктів [27, 31], земель [1, 9, 31], об'єктів флори та фауни [18, 31], шумо- та вібраційне опромінення, радіаційну безпеку [22], захоронення та захоронення відходів [34], поточну екологічну обстановку та рекреаційні ресурси [31] витрати та екологічні збори [18]. У системі показників стану довкілля у сільській місцевості, спеціально захищені природні території та ліси також мають суттєве екологічне значення [27].

Крім того, екологічна складова сільських районів є регіонально специфічною і визначається в основному вразливістю до кліматичних умов, інтенсивністю антропогенного впливу виробничих потужностей, енергетики, транспорту та населення [32].

1.3. Висновки до розділу

Таким чином, дослідивши проблеми стійкого розвитку сільських населених пунктів, нами були зроблені такі висновки:

- сталий розвиток сільських населених пунктів має проходити у таких трьох основних напрямках: економічний, соціальний та екологічний розвиток;
- пріоритетність слід віддавати екологічному розвитку, оскільки від нього безпосередньо залежить розвиток економічної та соціальної складової сільських селітебних територій.

РОЗДІЛ 2

ПРОГРАМА, МЕТОДИКА ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Програма проведення досліджень

Дослідження, які стосувались оцінки еколого-соціального становища сільських населених пунктів Тетерівської об'єднаної територіальної громади Житомирського району Житомирської області, проходили на кафедри загальної екології факультету лісового господарства та екології Поліського національного університету та на базі Державної екологічної інспекції Поліського округу.

Для досягнення поставленої мети дослідження необхідним стало виконання таких основних етапів:

1. визначити тему дослідження та встановити його актуальність;
2. сформулювати мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його наукову новизну і практичну значимість;
3. здійснити аналіз літературних та інформаційних джерел з досліджуваної проблеми;
4. охарактеризувати методику, за якою проводитемиться дослідження;
5. дати загальну характеристику Тетерівської об'єднаної територіальної громади, на території якої здійснюються дослідження;
6. оцінити стан соціальних показників громади;
7. здійснити оцінку екологічної складової Тетерівської ОТГ;
8. провести розрахунок інтегрального індексу розвитку сільських населених пунктів Тетерівської громади за еколого-соціальними показниками;
9. зробити висновки та розробити практичні рекомендації стосовно поліпшення стану Тетерівської ОТГ.

2.2. Методика проведення досліджень

Аналітичні дослідження зразків питної води джерел нецентралізованого водопостачання проводили на базі Вимірювальної лабораторії Поліського національного університету за загальноприйнятими методиками. При цьому застосовували потенціометричний, іонометричний та фотоспектрометричний методи.

Коефіцієнт народжуваності розраховували за формулою 2.1:

$$n = \frac{N}{P} \times 1000, (2.1)$$

де N – число народжених за рік;

P – середня чисельність населення за рік.

Для розрахунку смертності використовували формулу 2.2:

$$m = \frac{M}{P} \times 1000, (2.2)$$

де M – число померлих за рік;

P – середня чисельність населення за рік.

Природний приріст населення визначається як різниця між народженими та померлими.

Критерії оцінки територій сільських населених пунктів для їх перспективного розвитку наведено на рис. 2.1.

Для оцінювання використовується традиційна 5-ти бальна шкала (рис. 2.2).

Нормативні величини, за якими буде розраховуватися оцінка кожного екологічного та соціального показника наведені у додатку Г.

Рис. 2.1. Критерії оцінки територій сільських населених пунктів
(складено автором на основі даних [25])

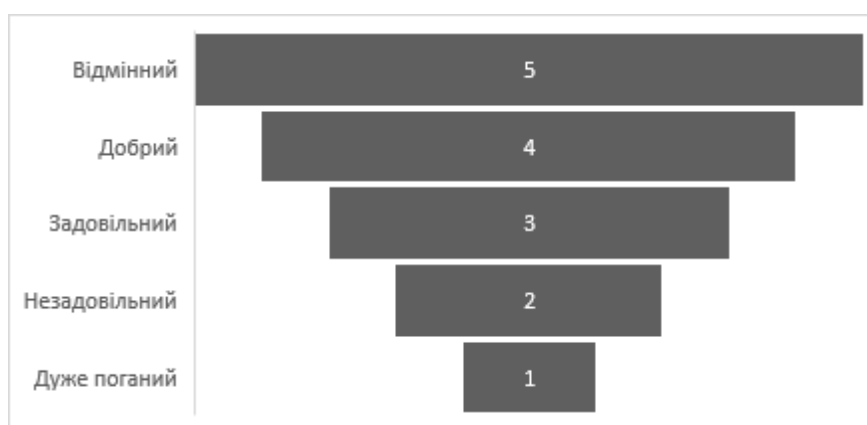

Рис. 2.2. Шкала оцінювання екологічно-соціального розвитку СНП
(складено автором на основі даних [25])

Узагальнюючий інтегральний еколого-соціальний індекс визначається на основі інтегральних екологічного та соціального індексів (рис. 2.3).

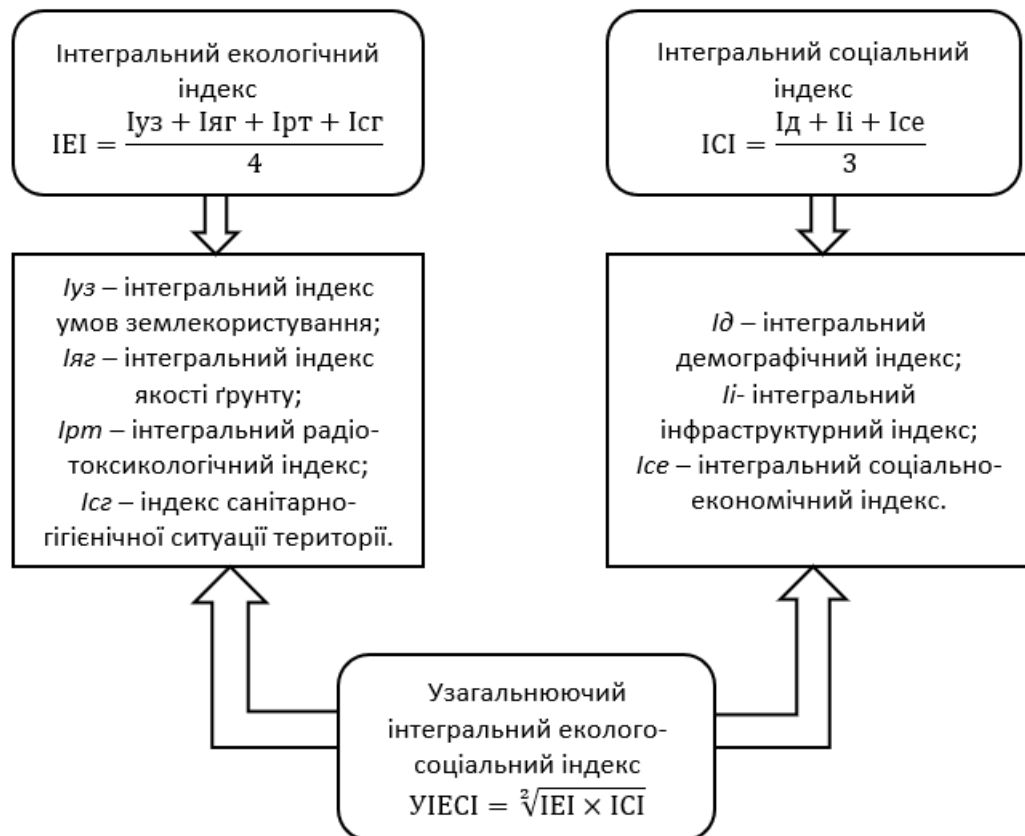

Рис. 2.3. Алгоритм розрахунку інтегрального еколого-соціального індексу розвитку сільських населених пунктів (побудовано автором на основі даних [25])

За розрахованими індексами можна охарактеризувати еколого-соціальний стан території сільського населеного пункту: дуже поганий – 0-1,00; незадовільний – 1,00-2,00; задовільний – 2,00-3,00; добрий – 3,00-4,00; відмінний – 4,00-5,00, що можна використовувати для визначення показників: 1 – які потребують першочергових змін; 2 – яким необхідно приділити увагу; 3 – які потребують покращення; 4, 5 – які потребують підтримки на тому ж рівні [25].

2.3. Характеристика умов проведення досліджень

Територія Тетерівської об'єднаної громади знаходиться у південно-західній частині області. Громада утворена шляхом об'єднання таких

сільських рад: Тетерівської, Денишівської, Корчацької та Буківської. Наразі у склад громади входить 15 сільських населених пунктів (рис. 2.4).

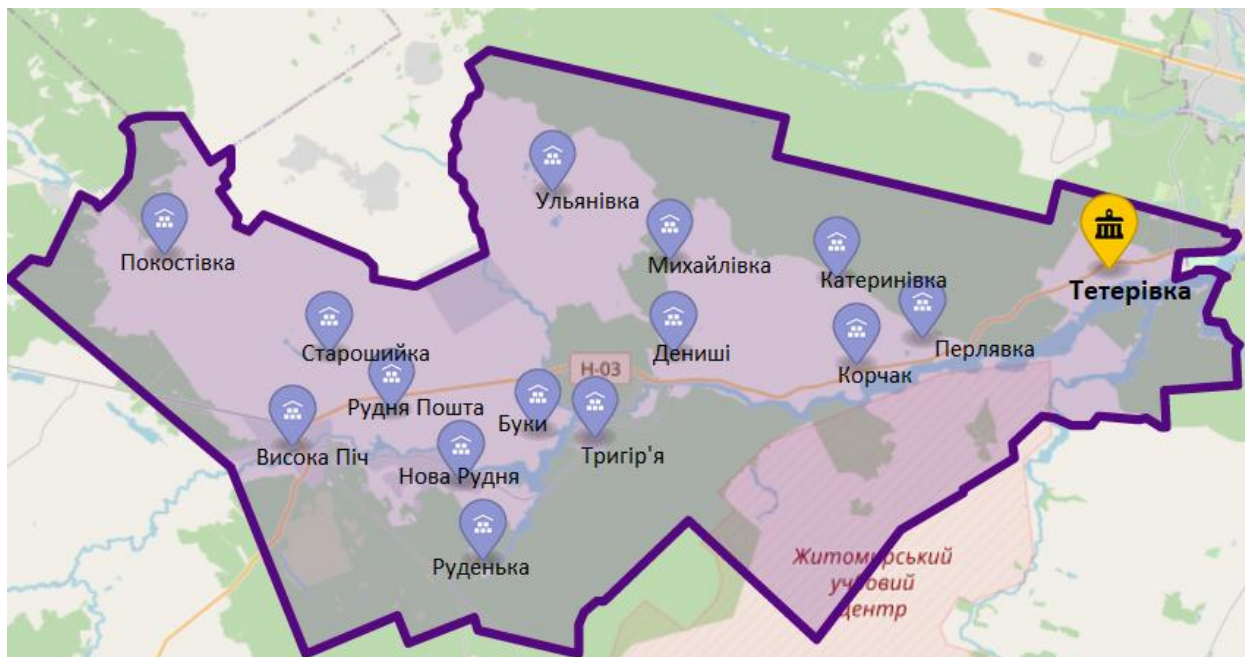

Рис. 2.4. Сільські населені пункти на території Тетерівської ОТГ [30]

Тетерівська об'єднана територіальна громада була утворена у серпні 2015 року шляхом об'єднання 4-х сільських рад. Основними перевагами громади є те, що її території розташована неподалік обласного центру, у межах громади наявна туристична інфраструктура, яка включає: скеледром, замок Терещенків, дуби «Патріархи», зони відпочинку та санаторій «Дениші», який характеризується лікуванні родоном. Через територію громади проходить автошлях національного значення Київ-Чернівці та протікає річка Тетерів [30].

РОЗДІЛ 3

ОЦІНКА ЕКОЛОГО-СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ТЕТЕРІВСЬКОЇ ОТГ

3.1. Характеристика екологічної складової Тетерівської об'єднаної територіальної громади

Територія Тетерівської громади знаходиться у межах Лісостепової зони до зони Полісся, а тому рельєф, ґрунтоутворюючі породи, рослинний та ґрунтовий покрив мають ознаки обох зон. У досліджуваній перехідній зоні в умовах достатнього зволоження на легких за механічним складом і бідних основами водно-льодовикових відкладах утворились дерново-підзолисті ґрунти піщаного, глинисто-піщаного та супіщаного механічного складу, а також дерново-підзолисті оглеєні ґрунти, які характеризуються кислою реакцією ґрунтового розчину, є бідними на гумус та володіють низькою родючістю.

Землі державної та комунальної власності займають 50 % території громади, а 2 % земель відносить до водного фонду (рис. 3.1).

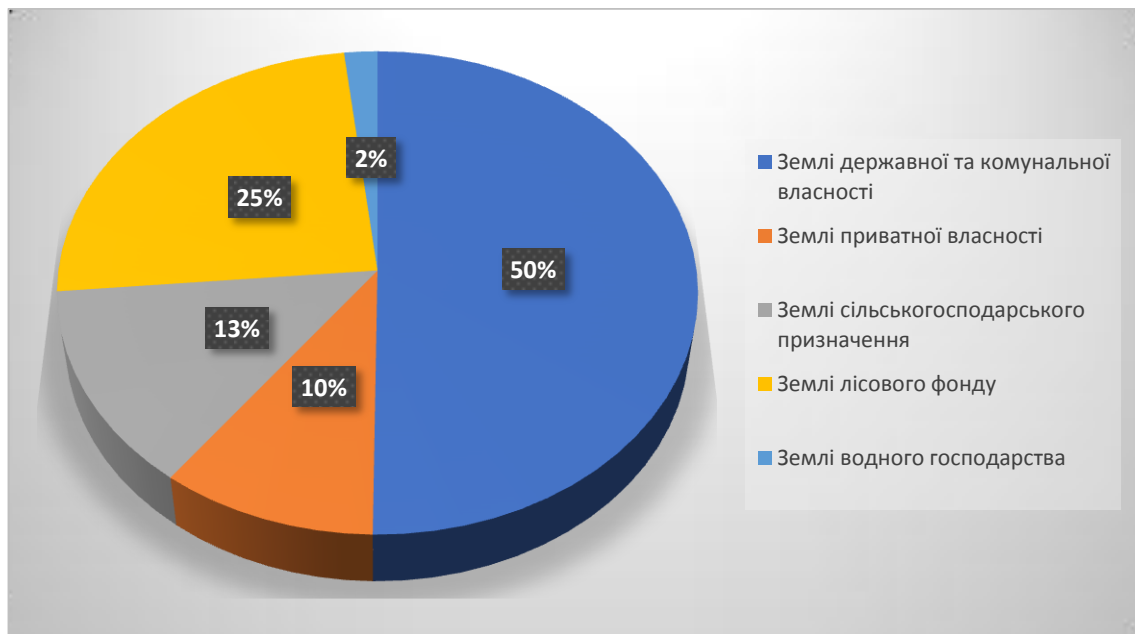

Рис. 3.1. Структура земельного фонду громади (побудовано автором на основі даних [30])

Найбільшими землекористувачами громади є підприємства, установи та організації, які займають площу від 6460,3 га до 967,2 га (рис. 3.2).

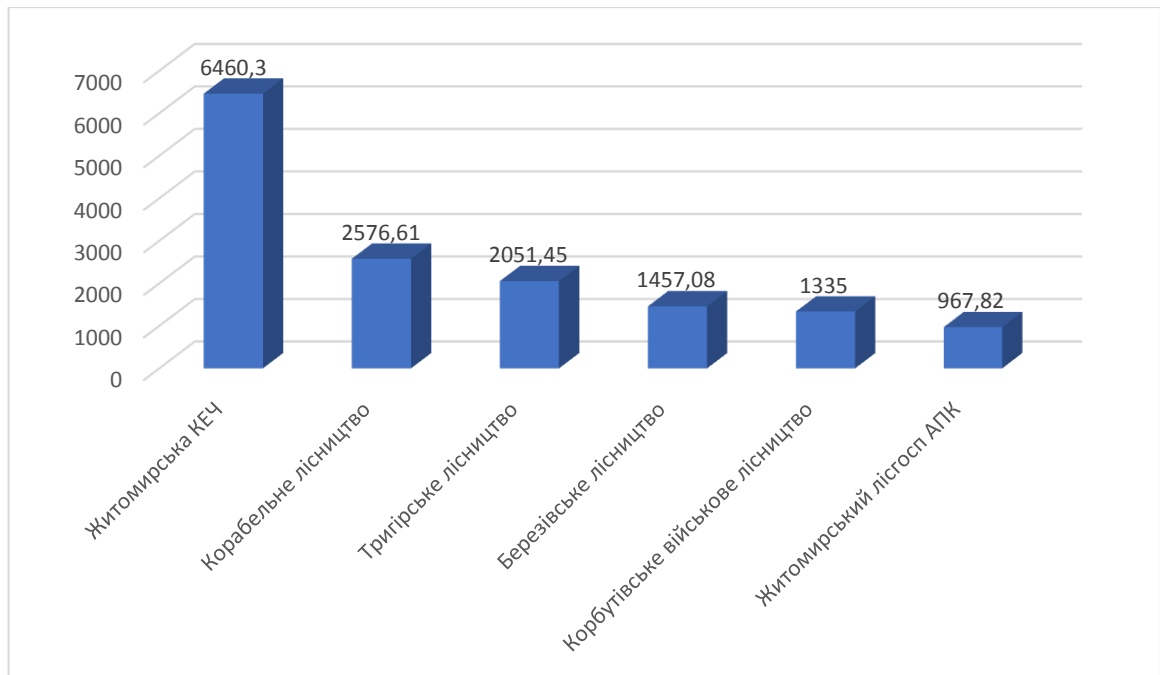

Рис. 3.2. Найбільші землекористувачі у громаді, га

Тетерівська громада, порівняно з іншими громадами Житомирщини, має високу водозабезпеченість. Села громади розташовані в басейні річки Тетерів, більшість із яких мають прямий вихід до берега річки.

Водозабезпечення промислових підприємств і населення здійснюється з річки Тетерів та підземних джерел.

Проте, населення не має можливість користуватися централізованим водопостачанням і користується власними джерелами децентралізованого водопостачання такими як колодязі та свердловини, якість води у яких потребує постійного контролю. Крім того, на території сіл громади відсутня також система централізованого водовідведення, що також призводить до забруднення питної колодязьної води.

У результаті проведених досліджень, які проходили на території сільських населених пунктів Тетерівської об'єднаної територіальної громади, було встановлено перевищення нормативів таких показників питної води, як: водневий показник, нітрати та залізо загальне. Найбільший внесок у забруднення питної води здійснює показник рН, перевищення вмісту якого у

середньому було зафіксовано у 61,1 % відібраних зразків. Дещо кращою є ситуація із перевищенням вмісту нітратів – у середньому 47,2 % відібраних проб води не відповідають стандарту. У середньому у 5,6 % відібраних зразків зафіксовано перевищення вмісту заліза загального (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Результати аналітичних досліджень питної води джерел
нецентралізованого водопостачання в умовах Тетерівської ОТГ [40]**

Населений пункт	pH	Нітрати, мг/дм ³	Залізо загальне, мг/дм ³
Буки	<u>7,7*</u> 25	<u>72,1</u> 25	<u>0,25</u> 0
Висока Піч	<u>6,87</u> 0	<u>36,6</u> 33	<u>0,52</u> 0
Дениші	<u>6,5</u> 67	<u>63,2</u> 33	<u>0,26</u> 0
Катеринівка	<u>5,8</u> 100	<u>51,2</u> 50	<u>0,28</u> 0
Корчак	<u>7,0</u> 0	<u>17,8</u> 0	<u>0,09</u> 0
Михайлівка	<u>5,55</u> 100	<u>189,1</u> 100	<u>0,029</u> 0
Нова Рудня	<u>6,4</u> 50	<u>96</u> 100	<u>0,34</u> 0
Перлявка	<u>6,09</u> 100	<u>143,92</u> 33	<u>0,13</u> 0
Покостівка	<u>6,4</u> 67	<u>87,3</u> 67	<u>0,39</u> 0
Руденька	<u>6,45</u> 50	<u>17,98</u> 0	<u>0,37</u> 0
Рудня-Пошта	<u>5,5</u> 100	<u>108,2</u> 50	<u>0,19</u> 0
Старошийка	<u>6,17</u> 100	<u>82,35</u> 100	<u>1,19</u> 50
Тетерівка	<u>6,4</u> 50	<u>47</u> 50	<u>0,3</u> 0
Тригір'я	<u>6,1</u> 100	<u>51,5</u> 50	<u>0,2</u> 0
Улянівка	<u>6,26</u> 100	<u>179,93</u> 50	<u>1,37</u> 50
Середнє за ОТГ, %	61,1	47,2	5,6

*Примітка: * - у чисельнику середнє значення показника, у знаменнику відсоток проб, що не відповідають стандарту.*

3.2. Структура соціальної складової громади

Населення є основною складовою сільських населених пунктів, від його чисельності та працездатності залежить розвиток населеного пункту та громади.

Населення громади станом на 2020 рік становить 10264 особи, 37,8 % серед яких проживає у с. Тетерівка, 21,5 – у с. Висока Піч і 14,1 % у с. Дениші (табл. 3.2). Крім того, 61 % серед усього населення становлять дорослі, 22 % - пенсіонери та 17 % - діти.

Таблиця 3.2

Кількість населення Тетерівської ОТГ

Населений пункт	Кількість населення	
	осіб	%
Тетерівка	3876	37,8
Корчак	411	4
Дениші	1450	14,1
Буки	511	4,99
Висока Піч	2202	21,5
Катеринівка	99	0,96
Перлявка	235	2,3
Михайлівка	208	2,03
Улянівка	285	2,8
Нова Рудня	187	1,8
Руденька	27	0,26
Тригир'я	177	1,72
Покостівка	191	1,86
Рудня-Пошта	173	1,69
Старошийка	232	2,26
Всього	10264	100

Розрахунок демографічних показників громади показав, що найвищий рівень народжуваності зафіксовано у селі Рудня-Пошта, а смертність – у селі Руденька (рис. 3.3).

Згідно методики розрахунку еколого-соціального розвитку сільських населених пунктів громади до показників соціальної інфраструктури належать наявність у селі: сільської ради, школи, дитячого дошкільного закладу, церкви, відділення зв'язку, торговельного закладу, лазні, закладу громадського харчування та будинку культури [30].

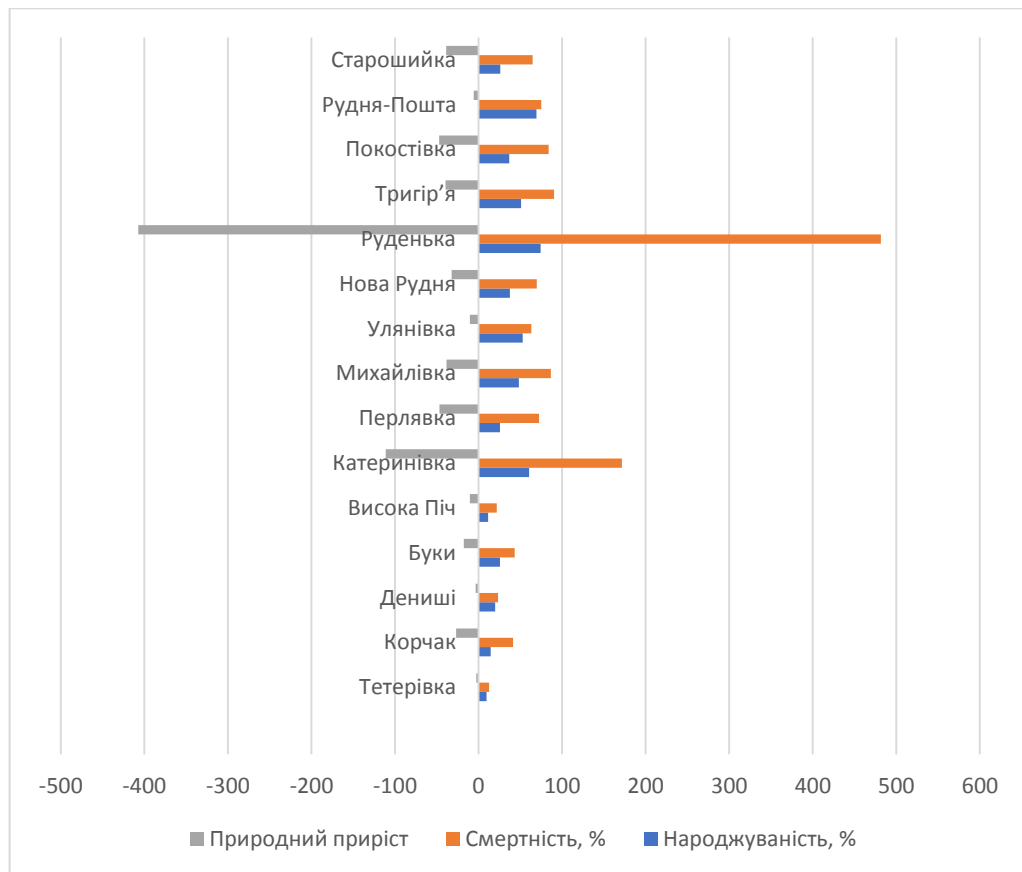

Рис. 3.3. Демографічні показники Тетерівської ОТГ

Таблиця 3.3

Інфраструктура Тетерівської ОТГ

Населений пункт	Сільрада, школа, дитячий дошкільний заклад, медичний заклад, церква	Відділення зв'язку, торгівельний заклад, лазня, заклад громад. харчування, будинок культури	Відстань до районного центру, км
Тетерівка	4	4	7,9
Корчак	2	2	14,9
Дениші	4	3	20,9
Буки	2	1	26,1
Висока Піч	2	3	30,7
Катеринівка	0	1	17,4
Перлявка	1	2	13,4
Михайлівка	0	1	23,4
Улянівка	1	1	27,3
Нова Рудня	1	1	28,6
Руденька	0	0	28,3
Тригир'я	1	1	23,3
Покостівка	0	1	20,8
Рудня-Пошта	0	1	28,1
Старошийка	0	1	30,2

Провівши аналіз стану інфраструктури сільських населених пунктів Тетерівської громади нами було встановлено, що найкраще інфраструктура розвинена у таких селах як: Тетерівка та Дениші, які є найбільшими у громаді. Проте, на території сіл Катеринівка, Михайлівка, Руденька, Покостівка, Рудня-Пошта та Старошийка є лише продовольчий магазин, а у селі Руденька немає навіть магазину (табл. 3.3).

Загалом, на території громади функціонують 22 продовольчі магазини, загальною площею 1608,2 м², 3 магазини непродовольчих товарів, площею 549,8 м² та 7 закладів громадського харчування, що вміщують 425 посадочних місць [30].

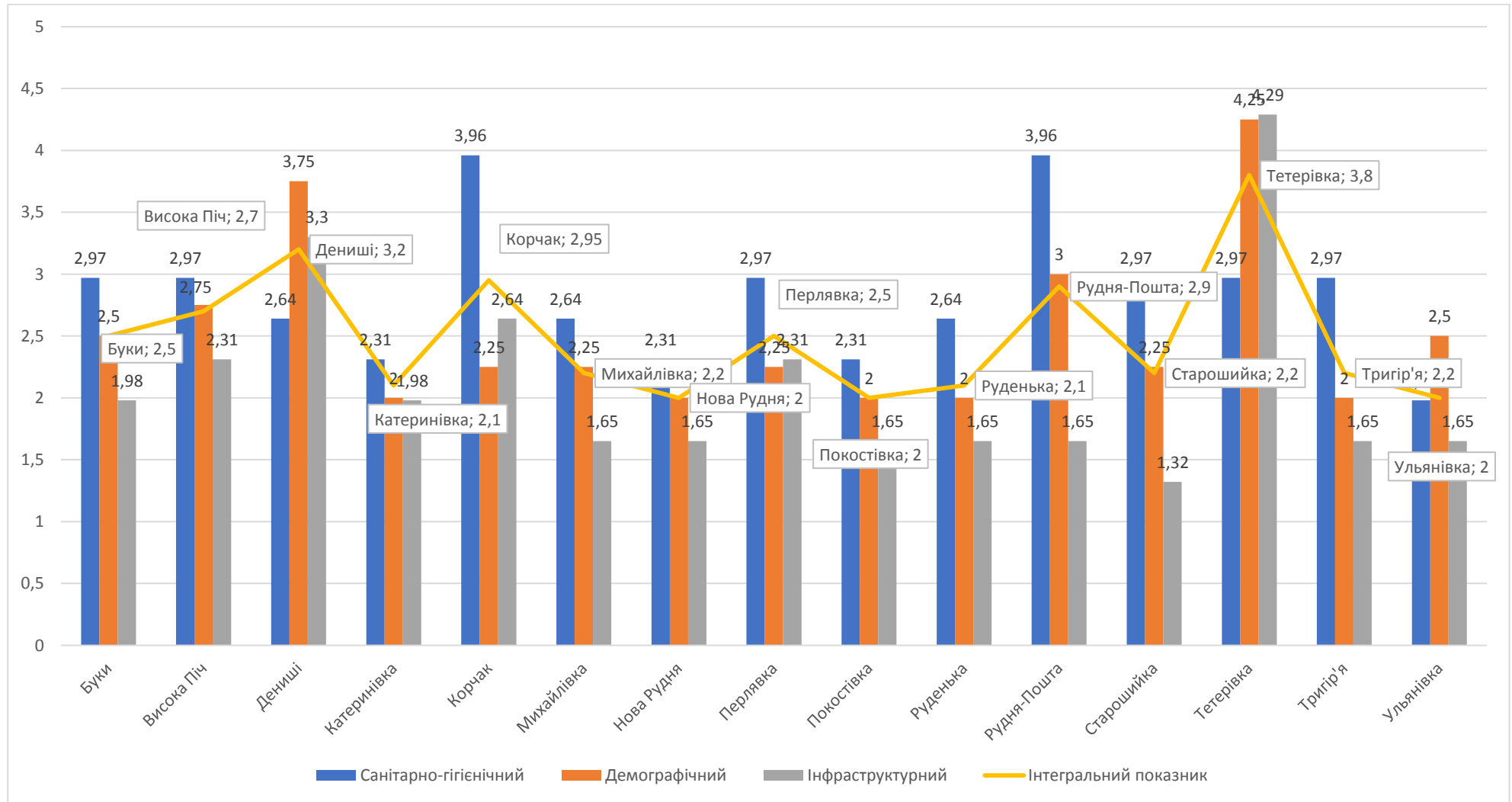
3.3. Еколого-соціальна оцінка сільських селітебних територій Тетерівської ОТГ

Використовуючи отримані дані показників екологічних та соціальних факторів сільських населених пунктів, що наведені у попередніх підрозділах, нами було оцінено території сіл для перспективного їх розвитку на основі санітарно-гігієнічних (табл. 3.1), демографічних (табл. 3.2, рис. 3.3) та інфраструктурних показників (табл. 3.3).

Встановлено, що добрий еколого-соціальний стан території мають лише 2 населених пункти: Тетерівка і Дениші, узагальнюючий інтегральний індекс для яких розраховано на рівні 3,8 та 3,2 відповідно (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Інтегральний індекс розвитку сільських населених пунктів Тетерівської ОТГ

Стосовно санітарно-гігієнічного показника, який розраховувався на основі показників якості питної води найгірша ситуація виявлена для сіл: Катеринівка, Михайлівка, Покостівка та Ульянівка, що потребують першочергової уваги з боку повноважень громади. 9 населених пунктів мають задовільну якість питної води і добрий стан води зафіксовано у селах Корчак і Рудня-Пошта (рис. 3.4).

Найбільш істотний внесок у загальний індекс зроблено інфраструктурним показником, який для більшості населених пунктів знаходиться на незадовільному рівні. Добре розвинена інфраструктура зафіксована лише для сіл Тетерівка і Дениші, які є не лише найбільшими у громаді, а й центрами культурного, соціального та туристичного розвитку (рис. 3.4).

Що стосується демографічного показника, то найвищий його рівень установлено у селах Тетерівка і Дениші (4,25 і 3,75 відповідно), а найнижчий його показник на рівні 1,65 належить селу Михайлівка (рис. 3.4).

3.4. Висновки до розділу

Таким чином, провівши еколого-соціальну оцінку стану території сільських населених пунктів Тетерівської об'єднаної територіальної громади, установлено таке:

- критична ситуація щодо вмісту нітратів у питній воді джерел нецентралізованого водопостачання зафіксована для сіл: Михайлівка, Перлявка, Рудня-Пошта та Ульянівка, де їх вміст перевищено від 2,2 до 3,8 разів;
- найвищий коефіцієнт смертності, який становить 481 %, розраховано для села Руденька та відповідно найнижча величина природного приросту -407,4.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідження соціально-екологічного стану сільських населених пунктів Тетерівської громади спонукало нас до наведення таких висновків:

- Тетерівська об'єднана територіальної громади знаходиться у південно-західній частині Житомирської області, утворена шляхом об'єднання 4-х сільських рад та наразі представляє інтереси 15-ти сільських населених пунктів;
- у результаті проведених досліджень, які стосувались якості питної води джерел нецентралізованого водопостачання сільських населених пунктів Тетерівської ОТГ, було встановлено перевищення нормативів таких показників питної води, як: водневий показник (61,1 % проб не відповідає нормативу), нітрати, перевищення яких зафіксовано у 47,2 % та залізо загальне, невідповідність нормативу якого зафіксована у 5,6 % відібраних зразків. Населення громади станом на 2020 рік становить 10264 особи, 61 % серед усього населення становлять дорослі, 22 % - пенсіонери та 17 % - діти, а найбільша кількість населення проживає у селах Тетерівка, Висока Піч та Дениші. Найвищий рівень народжуваності зафіксовано у селі Рудня-Пошта, а смертність – у селі Руденька. Найкраще інфраструктура розвинена у таких селах як: Тетерівка та Дениші, які є найбільшими у громаді;
- більшість населених пунктів мають задовільний стан розвитку, зокрема таким населеним пунктам як: Катеринівка, Михайлівка, Нова Рудня, Покостівка, Руденька, Старошийка, Тригир'я та Ульянівка необхідно приділити увагу, а села: Буки, Висока Піч, Корчак, Перлявка та Рудня-Пошта потребують покращення. Добрий еколого-соціальний стан території виявлено лише у Тетерівці і Денишах, оскільки розрахований індекс становить 3,8 і 3,2 відповідно.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

На основі отриманих результатів досліджень нами були запропоновані практичні рекомендації з метою поліпшення якості життя сільського населення, зокрема керівництву громади рекомендується:

- поряд із розробкою соціально-економічного плану розвитку громади необхідно приділити увагу охороні навколишнього середовища шляхом розробки відповідної програми;
- необхідним є також щорічне оновлення даних на офіційному веб-сайті громади, щодо її складу, чисельності населення, кількості народжених та померлих тощо;
- важливим є також висвітлення даних щодо досліджень: якості атмосферного повітря, стану поверхневих водних об'єктів, якості питної води джерел нецентралізованого водопостачання, утворення та розміщення відходів, стану ґрунтового покриву тощо;
- провести моніторингові дослідження якості питної води приватних джерел водопостачання та зобов'язати їх власників провести ремонт шахтних колодязів з метою уникнення надходження забруднень у воду, що використовується місцевими мешканцями для питного водопостачання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альбещенко О. С. Теоретико-методичні аспекти раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу сільських територій. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. Вип. 16. С. 98-102.
2. Валерко Р. А., Герасимчук Л. О. Екологічна оцінка стану питної води у межах об'єднаних територіальних громад укрупненого Житомирського району. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2021. Вип. 35. С. 37-47.
3. Валерко Р. А., Герасимчук Л. О. Екологічна оцінка стану сільських населених пунктів Житомирської області. *Екологічні науки*. 2020. № 6(33). С. 96-102. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2020.eco.6-33.14>.
4. Валерко Р. А., Герасимчук Л. О., Зозуля В. М. Оцінка ризику споживання питної води з підвищеним вмістом нітратів на здоров'я населення Житомирської об'єднаної територіальної громади. *Екологічні науки*. 2021. № 36. С. 137-141. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2021.eco.3-36.22>.
5. Вирішення екопроблем у регіонах: усе в руках громад? URL: <https://tyzhden.ua/Society/208470>.
6. Гурський Є. Г. Еколого-соціальний стан Тетерівської об'єднаної територіальної громади. *Магістерські читання – 2021: тези доп. III-ї студент. конф. грудня 2021 року*, Житомир. С.
7. Гурський Є. Г., Валерко Р. А. Розвиток сільських селітебних територій за питною водою.
8. Гуторов О. І. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. *Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання*. 2014. Вип. 2. URL: <http://global-national.in.ua/vipusk-1-2014/212-gutorov-o-irozvitok-silskikh-teritorij-v-umovakh-detsentralizatsiji>.
9. Довгаль О. В. Ресурсний потенціал сільських територій: зміст та особливості еволюції. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Т. 3. № 3. С. 110–119.

10. Ільїна М. В., Шпильова Ю. Б. Пріоритети державної політики соціально-екологічного розвитку сільських територій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 77-82.
11. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text.
12. Крупа В., Крупа О. Соціально-демографічні аспекти використання потенціалу сільських територій. *Аграрна економіка*. 2016. Т. 9. № 1-2. С. 9-18.
13. Кучеренко Ю. Екологічний розвиток сільських населених пунктів Вінничини у підсистемі якісного стану ґрунтів. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/APK/article/viewFile/5986/5888>.
14. Мармуль Л. О. Методичні підходи до розвитку сільських територій на засадах децентралізації. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 80-86.
15. Мороз Т. О. Методика оцінки сталого розвитку сільських територій. *Економіка і фінанси*. 2014. № 3. С. 28–33.
16. Небытов В. Г. Состояние питьевой воды систем нецентрализованного хозяйственно питьевого водоснабжения в сельских поселениях Орловской области. *Вестник сельского развития и социальной политики*. 2018. № 2(18). С. 44-47.
17. Небытов В. Г. Экологическое состояние сельских территорий ЦЧР. *Вестник сельского развития и социальной политики*. 2016. № 2(10). С. 43-47.
18. Орлатий М. К., Величко А. Є. Підходи до формування ресурсного потенціалу сільських територій Дніпропетровської області. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2013. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_1_11.
19. Палапа Н. В. Економічна розбалансованість і соціально-екологічні проблеми сільських поселень. *Таврійський науковий вісник*. № 83. С. 350–353.
20. Палапа Н. В. Основні складові методики оцінювання екологічного стану селітебних агроєкосистем. *Агроєкологічний журнал*. 2012. № 2. С. 50-53.
21. Палапа Н. В., Дребот О. І. Проблеми збалансованого розвитку сільських територій у країнах світу та шляхи їх розв'язання. *Агроєкологічний журнал*. 2015. № 3. С. 16-24.

22. Палапа Н. В., Нагорнюк О. М., Тонюк М. О., Гончар С. М., Шевченко Ю. В. Сучасний екологічний стан сільських селітебних територій України: відтворення і збереження людського і природно-ресурсного потенціалу. *Агроекологічний журнал*. 2021. № 2. С. 108-116.
23. Палапа Н. В., Устименко О. В., Сігалова І. О. Екологічна оцінка сільських селітебних територій. *Агроекологічний журнал*. 2017. № 2. С. 89–95.
24. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>.
25. Пустовіт І. М. Методика визначення екологічно-соціальної оцінки територій сільських населених пунктів України. *Наукові доповіді НУБіП*. 2013-1. (37). URL: https://nd.nubip.edu.ua/2013_1/13pim.pdf.
26. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Житомирській області у 2020 році. URL: https://ecology.zt.gov.ua/StanDov_reg_dop_menu.html.
27. Стегней М. І. Екологічні пріоритети розвитку сільських територій. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 17-21.
28. Талавиця М. П. Розвиток сільських територій на засадах сталості. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. 2016. Вип. 1(47). Т.2. С. 146-150.
29. Тамір Б. А. Формування екологічного стану сільських селітебних територій північної частини Житомирського Полісся. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.3. С. 112-115.
30. Тетерівська об'єднана територіальна громада. URL: <https://teterivskagromada.gov.ua>.
31. Тимошенко М. М. Методичні засади оцінки сталого розвитку сільських територій: алгоритм, структурна схема та інструментарій дослідження. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 214-220.
32. Тихий В. И., Корева О. В. Проблемы устойчивости развития сельских территорий региона: эколого-социо-экономический анализ. *InterCarto / ИнтерГИС*. 2017. № 23. С. 50–70.

33. Файфура В., Країнський І. Еколого-енергетична модернізація розвитку об'єднаних територіальних громад. URL: . <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream.pdf>.
34. Фесюк В., Полянський С., Гловацька І. Заходи поліпшення екологічного стану Люблинецької ОТГ. *Наукові записки*. 2020. № 2. С. 165-173.
35. Хомюк Н. Л. Територіальна громада як основа забезпечення розвитку сільських територій в Україні. *Інтелект XXI*. 2019. № 1. С. 67-70.
36. Черевко Г., Черевко І. Зрівноважений розвиток сільських територій. *Аграрна економіка*. 2010. Т. 3. № 1-2. С. 77
37. Чернятіна В. А. Вплив децентралізації на розвиток сільських територій. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 3. С. 162-166.
38. Чиж В. І., Сахно Т. А. Взаємозв'язок розвитку об'єднаних територіальних громад із розвитком регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Вип. 52. С. 47-54.
39. Afanasieva E. E., Koreva O. V., Kondrashova I. N., Kondykova N. N., Tikhii V. I. Monitoring the current state of rural territories ecology in the Oryol region and some areas of their environmental development. *Journal of Physics: Conference Series*. 2019. 1399. 055056. doi:10.1088/1742-6596/1399/5/055056.
40. Valerko R., Herasymchuk L., Hurskyi Ye., Pavlenko A. Assessment of drinking water quality within amalgamated communities. *Environmental problems*. 2021. Vol. 6. Num. 4. P.